

**Доповідь на засідання міського методичного об'єднання шкільних
бібліотекарів завідувача бібліотеки Лозівської гімназії О.Я.
Харківщентко
Роль шкільної бібліотеки у формуванні національної
свідомості**

У концепції середньої загальноосвітньої школи записано: «У сучасних умовах школа об'єктивно виступає провідним фактором залучення молоді до національної культури і традицій. Тут закладаються основи національної самосвідомості та духовності, прищеплюється любов до рідної мови, повага до свого народу, його історії, культури».

У сучасних умовах важко переоцінити роль шкільної бібліотеки у формуванні національної свідомості учнів, любові до рідної землі, готовності до праці в ім'я України, передачі молодому поколінню надбань нашого народу, багатств духовної культури, формуванні духовно розвинених, фізично і морально здорових громадян України.

Кожний народ має свої, лише йому притаманні риси національної свідомості. Ці риси проявляються у формуванні національної культури та традиціях народу. Українці виробили у складних умовах етнічного розчленування і багатовікового поневолення раціональну організацію середовища життєдіяльності й забезпечення духовних запитів людини, створили свою особливу систему звичаїв, вірувань, світорозуміння, моральних, правових, етнічних форм, які склалися впродовж історичного розвитку людської спільноти на шляхах до формування української нації і національної культури.

Складається національний характер, як відомо, упродовж століть, вбираючи кращі риси представників нації під впливом історичних, релігійних та інших подій.

У наш час, на жаль, жорстка економічна криза, матеріальні нестатки мільйонів співвітчизників, зневіра в колишні ідеали, звичайно, негативно відбиваються на громадській свідомості, духовному житті нашого народу. Тому проблема формування духовності учнів є актуальною і належить до проблеми соціального характеру, оскільки пов'язана з таким поняттям, як формування особистості. Проблема духовності цікавила людство в усі часи. Ця проблема досліджувалась багатьма науками.

Щодо визначення цього поняття у вчених немає одностайної думки. Кожний науковець розуміє поняття «духовність» по-різному. Дуже часто можна почути заклики про розвиток національної свідомості людини та виховання справжнього громадянина. А поштовхом і основою для цього є, в першу чергу, виховання духовної особистості. Школі потрібно змалку турбуватися про духовний світ дитини. Саме тоді країна буде бачити молодь як майбутнє нашої нації, рушійну силу, молодь із вищими моральними, естетичними канонами та ідеалами. Адже від її ставлення до надбань культури залежить духовне оновлення нашого суспільства, зміст його ціннісних орієнтацій і майбутнє.

Суспільство й держава не можуть існувати, нормально виконувати свої функції без певної системи гуманістичних, духовних цінностей. Оволодіння учнівською молоддю духовними цінностями підносить свідомість особистості

на вищій щабель, наповнюють життя й діяльність високими громадськими цілями. Духовність зміцнює єдність усього суспільства, забезпечує подолання труднощів на шляху його розвитку.

Духовність — це творча спрямованість, наснага, енергія людини.

Особистість має право на самостійність, на індивідуальність. Однак для пробудження і подальшого духовного розвитку індивіда потрібно створити відповідні умови. І питання це надзвичайно важливе, оскільки духовність визначає спрямованість усіх розумових, емоційно-чуттєвих, вольових якостей людини, її здатність до самоусвідомлення себе як особистості.

Наше суспільство переживає період стрімких, далекосяжних змін: технологічний прогрес, міжнародну торгівлю, розвиток комунікацій, світову конкуренцію. Усе це вимагає дотримання високих моральних чеснот. Тому духовний розвиток молоді дуже важливий у наш час. Проблема формування духовності учнів — одна з головних проблем нашої держави. Успішний розвиток демократичних процесів в Україні залежить від багатьох умов, серед яких провідне місце посідає духовне відродження громадян, гармонізація соціального життя нації. Адже саме духовність надає надзвичайності усім психічним характеристикам людини.

Ми спостерігаємо, що світ став бездуховним. Як показали дослідження, 65% сучасних батьків не мають достатнього уявлення про педагогіку. Вся їх турбота про дітей зводиться лише до матеріальних здобутків, а звідси — духовна деградація молоді. У сучасної дитини немає поваги до минулого та надбань наших предків, зараз для учня бібліотекар та вчитель, на жаль, не авторитети. Головне для молоді — розваги, а не читання книги, перегляд вистави у театрі. Сучасні учні не живуть за моральними законами, не прагнуть досягти високих цілей. І тому виховання людини, яка б протистояла економічним труднощам, духовній деградації, моральному та фізичному виснаженню має на себе взяти шкільна бібліотека. Адже вона — це осередок, який зможе вплинути на духовність учня.

На сьогодні ми вже можемо спостерігати активний процес оновлення змісту освіти й удосконалення систем духовного виховання учнів. Тому головною метою шкільної бібліотеки є переосмислення й переорієнтація впливу на формування високоморальної громадської позиції, національної свідомості.

Книга — це необхідна передумова для формування нового громадянина. Задача бібліотеки полягає в тому, щоб виховати у підростаючого покоління любов до книги, підготувати до активної власті у житті нашої держави.

Шлях у майбутнє лежить і через духовну освіту нашого суспільства, виховання молоді в дусі слов'янських традицій і цінностей.

Зараз набір цінностей, що найчастіше цитуються в публікаціях, звичайно, пов'язаний із західним способом життя. І в той же час американець С. Хантингтон, провівши аналіз ста порівняльних досліджень про цінності в різних країнах, визначив, що західні цінності мають самий низький статус в усьому іншому світі. Але справа не в порівнянні численних наборів конкретних цінностей, а в тому, що завжди відрізняло українців: соборність, колективізм, взаємодопомога, щедрість душі, перевага духових цінностей над матеріальними. Хоча розуміння духовності і культури, звичайно, змінювалося залежно від часу й освіченості людей.

Формуванню національної свідомості та духовності, зміцненню гордості за свою Батьківщину, за свій рідний край, свою мову та культуру сприяє читання книг про національні звичаї. Бібліотека всіма формами бібліотечної роботи сприяє популяризації книг у процесі формування національної самосвідомості підрастаючого покоління. Разом із педагогами шкіл бібліотекарі проводять свята української мови «Її величність українська мова», літературні вечорниці, ігри, вікторини «Життєвий шлях Т. Шевченка», «Чи знаєш ти своє місто», книжкові виставки «Любись Україну», «Наш дім – наша земля», екскурсії, усні журнали «Рідний край, де ми живемо, Україною зовемо». Майже всі бібліотечні заходи присвячені минулому та майбутньому України, традиціям народу, своєму роду, звичаям, національній літературі та культурі.

Але є ще одна цінність, яка багато в чому охоплює назване вище — це патріотизм. Кожний, навіть найменший, народ за нормальних умов завжди справедливо пишався справами своєї країни, міста, села, що не заважало ні критикувати недоліки, ні вчитися доброму в інших народів.

Бібліотекарі повинні допомагати вчителям у проведенні роботи, спрямованої на ініціювання та закріплення у дітей поведінки, яка є проявом високогуманного ставлення до інших людей.

Під час визначення виховних пріоритетів неможливо забути про те, що в жодній країні світу немає виховання «узагалі». Воно завжди має конкретно-історичну, національно-державну форму вираження і спрямовано на формування громадян конкретної держави. Це однаково стосується як українців, так і представників інших народів, що проживають в Україні і на Донеччині зокрема. Тому принцип етнізації виховного процесу і передбачає надання широких можливостей всім етносам Донецького регіону для пізнання своєї історії, традицій, звичаїв, мови, культури, формування особистого національного достоїнства. А виховний ідеал — основа цієї роботи.

У своєму духовному розвитку дитина повинна спиратися на живу історію, культуру, духовні традиції, історичний досвід взаємодії і взаєморозуміння народу. Усе це — фундамент становлення особистості. Без глибокого та систематичного пізнання народної духовності, національної культури ми не зможемо формувати цінності культури української нації. Підрастаюче покоління повинно знати свою українську культуру. Роль бібліотеки – вплив книгою на розум та серця юного підрастаючого покоління, укріплення їх життєвої позиції, прищеплення любові до свого народу, знання своєї історії, культури, літератури, рідної мови.

Наш громадянський обов'язок — обов'язок бібліотекаря та вчителя — усіма засобами книги виховувати в учнів любов до читання, до рідної землі, гордість за свою націю, яка має славне героїчне минуле, багате творче наслідування, яке ми повинні примножувати та знати.